

مطالعه تطبیقی دانشگاه پژوهی و آرایه ماتریس ابعاد دانشگاه پژوهی

جعفر طرقي، محبوبه عارفي، محمد يمینی دوزی سرخابی، سید هادی مرجانی^۴

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۱/۲۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۷/۱۴

چکیده:

این پژوهش مبتنی بر روش کیفی و از نوع مقایسه تطبیقی است. هدف این پژوهش بررسی مقایسه‌ای کارکرد دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های منتخب، بالگویی "ولکواين" (۲۰۰۸) و ارائه ماتریس ابعاد دانشگاه پژوهی است. برای تحقق هدف پژوهش، با توجه به جوان بودن مفهوم دانشگاه پژوهی در نظام آموزش عالی کشور، ضمن ارائه خلاصه‌ای از رویکردهای علمی دانشگاه پژوهی، ابتدا مضامین مشابه ابعاد ۱۸ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی الگویی ولکواين در اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی مورد شناسایی و توصیف قرار گرفت و سپس، وجوه افتراقی اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های مورد مطالعه بررسی شد. اسناد مربوط به دفاتر دانشگاه پژوهی، از طریق وبگاه‌های دانشگاه‌های مورد مطالعه (در سال ۲۰۱۵)، گردآوری و تجزیه و تحلیل شده است. دانشگاه‌های مورد مطالعه شامل شانزده دانشگاه است که بر اساس طبقه‌بندی انجمن دانشگاه پژوهی (AIR) به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. یافته‌ها نشان داد به‌طور میانگین کارکرد دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های مورد مطالعه با ۵۴٪ از فعالیت‌های الگویی ولکواين شباهت دارند. در بررسی وجوه افتراقی شش وجه دیگر از ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی شناسایی شد. شش وجه جدید از ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی با تجمیع ابعاد ۱۸ گانه فعالیت دانشگاه پژوهی در قالب پنج کارکرد اصلی سازماندهی شد. کارکردهای اصلی تعریف شده در این پژوهش شامل: پاسخگویی، پژوهشگری و تصمیم‌سازی، تحلیل‌گری سیاست‌ها، ارزشیابی، مرجعیت اطلاعات است. در نهایت با توجه به یافته‌های حاصل از این پژوهش ماتریس ابعاد دانشگاه پژوهی ترسیم شد. در ماتریس ارائه شده ۲۴ وجه از فعالیت‌های دانشگاه پژوهی در پیوستار اهداف، از بهبود تا توسعه و در پیوستار سازمانی مشتمل بر پنج کارکرد اصلی (مرجعیت اطلاعات، تحلیل‌گری سیاست‌ها، پژوهشگری و تصمیم‌سازی، ارزشیابی و پاسخگویی) توصیف شده است. این نتیجه می‌تواند، راهنمای تفکر و اقدام برای ایجاد و توسعه نهاد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های کشور باشد.

واژه کلیدی: دانشگاه پژوهی؛ سیاست پژوهی؛ برنامه‌ریزی توسعه دانشگاهی؛ مدیریت آموزش عالی؛ تصمیم‌سازی

^۱ j_daneshجوی_dktorای مدیریت آموزش عالی دانشگاه شهید بهشتی | toroghi@sbu.ac.ir

^۲ دانشیار دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

^۳ استاد دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه شهید بهشتی

استادیار موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی

° Association for Institutional Research

بیان مسئله

کارایی تصمیم‌ها به قدرت درک مدیریت از اثرات پس‌خوراندی و توانایی تولید اطلاعات با توجه به تنوع سیستم دانشگاه مربوط است؛ بنابراین لازم است به این سوال توجه شود که تا چه حد تفکر «هسته مدیریتی» دانشگاه می‌تواند پیچیدگی و پویایی سازمان دانشگاه را بفهمد و تصمیماتی بگیرد که قدرت سازگارکنندگی دانشگاه با تغییرات بیرونی و درونی را ممکن کند (یمنی، ۱۳۹۱، ۹۷). تغییرات سریع و پیچیده‌ی محیطی، تصمیم‌گیری را برای مدیران دانشگاهی بسیار دشوار و آنان را ناگزیر از بهره‌گیری هرچه بیشتر از پژوهش‌های علمی در تصمیمات دانشگاهی کرده است. با توجه به نقش پژوهش‌های علمی در تصمیمات دانشگاهی و جلوگیری از تصمیمات سلیقه‌ای و احساسی، ضرورت توجه به فرایند تصمیم‌گیری و ایجاد دفتر دانشگاه پژوهی (بیش از پیش احساس شده است (ولکوائین ۲۰۰۸، ۷). بر این اساس دفتر دانشگاه پژوهی (OIR) بیش از نیم قرن است که در اغلب دانشگاه‌های معتبر جهان با هدف "تصمیم‌سازی" و انجام مطالعات و پژوهش‌های گسترده به منظور تامین اطلاعات مورد نیاز مدیران دانشگاهی جهت اتخاذ تصمیمات اثر بخش ایجاد شده است.

در حالی که دانشگاه پژوهی بیش از نیم قرن است که در اغلب دانشگاه‌های معتبر جهان طراحی و اجرا شده است. لیکن این نهاد تاثیرگذار در پشتیبانی از تصمیم‌گیری مدیریت دانشگاهی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی ایران تاکنون نهادینه نشده است؛ این در حالی است که آموزش عالی ایران با مشکلات و بحران‌هایی دست به گریبان است و یک از دلایل آن توسعه نیافتگی سازمانی دانشگاه‌ها در ایران است. این توسعه نیافتگی را می‌توان در همه ابعاد کلان آن ملاحظه کرد، یکی از ابعاد بسیار عینی و عملیاتی آن فقدان نهادینه شدن دانشگاه پژوهی (IR) است. (فراستخواه، ۱۳۸۸، ۷۵). استقرار و توسعه نهاد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های ایران مستلزم بررسی تجارب این نهاد در دانشگاه‌های پیشرو دنیا است. لذا در این مطالعه ضمن بررسی رویکردهای علمی صاحب‌نظران حوزه دانشگاه پژوهی به مطالعه تطبیقی - تحلیلی وظایف دفاتر دانشگاه پژوهی از طریق بررسی وبگاه‌های دانشگاه‌های منتخب پرداخته شد. در این پژوهش سعی به شناخت مفاهیم اصلی وظایف دانشگاه پژوهی در هفده دانشگاه از دانشگاه‌های امریکا در مقایسه با فعالیت‌های ۱۸ گانه مورد نظر ولکوائین (۲۰۰۸، ۱۸) شده است. نتایج حاصل از این مطالعه مروری آرایه ماتریس نقش‌ها و ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی است، که می‌تواند زمینه‌ساز تدوین اهداف و وظایف دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های کشور باشد.

نقش‌ها و کارکردهای دانشگاه پژوهی

و بر^۱(۲۰۱۲، ۶۹۶) در پژوهشی با هدف "توصیف نقش تخصصی دانشگاه پژوهی" نشان داد، فعالیت‌های دفتر دانشگاه پژوهی شامل: (۱) جمع‌آوری داده‌ها (۲) برنامه‌ریزی، سنجش و ارزیابی براساس ادغام اطلاعات مرتبط با نظریه، روشهای تحقیق، تحلیل داده‌ها، آگاهی از اولویت‌های دانشگاه و تکنیک‌های ارتباط موثر. (۳) کسب حمایت از همکاران دانشگاهی به منظور کار مشترک با دانشگاه پژوهی که به‌عنوان یک عمل پشتیبانی برای تصمیم‌گیری اهمیت دارد، است. نیو^۲ (۲۰۰۳، ۵) نیز انجام مطالعات و پژوهش برای تصمیم‌گیری را وظیفه مدیران می‌داند. آلتنباخ و کلی^۳ (۱۹۸۵، ۷) دانشگاه پژوهی را پژوهشی تعریف می‌کنند که در مؤسسات آموزش عالی به‌منظور جمع‌آوری داده و تحقق برنامه‌ریزی سازمانی و تصمیم‌گیری انجام می‌شود، لازمه چنین سبک تصمیم‌گیری، پژوهش و ارزشیابی یا به عبارتی «ارزشیابی پژوهش محور» است. در این راستا، ساکتی (۱۳۸۴، ۵۶) در تعریفی از دانشگاه پژوهی "این چنین مطرح می‌نماید: دانشگاه پژوهی (IR)، فرایند نظام‌یافته پژوهش‌ها و ارزشیابی‌های منظم کلیه: (۱) فرایندها (۲) برنامه‌ها (۳) عملکردها (۴) منابع و (۵) اثربخشی واحدهای سازمانی در یک دانشگاه یا موسسه آموزش عالی با مرکزیت یک واحد رسمی است. براساس تعبیر ویژه، «ترنزینی» (۲۰۱۲، ۱۳۹) از دانشگاه پژوهی (IR) چنین نتیجه‌گیری می‌کند که لازم است «ارزشیابی پژوهش‌محور» به‌دست متخصصین دانشگاه‌پژوه بر مبنای هوش سازمانی و سه شایستگی: (۱) مهارت روش‌شناختی و تحلیلی؛ (۲) تحلیل اطلاعات و اندازه‌گیری‌های آماری؛ (۳) روش‌شناختی تحقیقات تجربی، شبه تجربی، پیمایشی و کیفی، صورت پذیرد. فراستخواه (۱۳۸۸، ۷۸) دانشگاه‌پژوهان را تحلیلگر سیاست‌ها و هوش سازمانی معرفی کرده است. لینکوئیست^۴ (۱۹۹۹، ۴۵)، حرفه‌های دانشگاه‌پژوهان را آموزش علوم اجتماعی، پژوهش آموزشی و آمار، توصیه کرده‌اند. «لایمر»^۵ (۲۰۰۹، ۴۸) کارکرد مهارتی و علمی حرفه‌ای را برای دانشگاه‌پژوهی بیان کرده‌است. تیلور (۲۰۱۴) مطالعات تحلیلی دانشگاه‌پژوهان را برای حل بموقع و مؤثر مسائل سازمانی دانشگاه مناسب دانسته است. براین اساس «هاچسون»^۶ (۲۰۱۱، ۲۲۵) دانشگاه‌پژوهی (IR) را فرایند خودمطالعه سازمانی دانشگاه توصیف کرده‌اند. «لنگ» و همکاران^۷ (۲۰۱۳، ۲۷) تحلیل عملکرد را

^۱ Weber, Karen

^۲ Neave, G

^۳ Altbach, p., & Kelly, D.H

^۴ Lindquist, S. B

^۵ Limer, C.,

^۶ Hutcheson, P

^۷ Lange, L, Saavedra, F. M., & Romano, j.

یکی از راهبردهای دانشگاه پژوهی برشمرده‌اند میدو^۱ (۱۹۹۰، ۴۲) نقش اصلی «دانشگاه پژوهی» را تدوین راهبردهای تحلیلی پشتیبانی‌کننده از فرایند تصمیم‌گیری برای مدیریت دانشگاه می‌داند. «جانسون»^۲ (۱۹۹۸، ۱۹) علم‌سنجی، رتبه‌بندی مقایسه‌ای خروجی مؤسسات دانشگاهی، را یکی از کارکردهای دانشگاه پژوهی قلمداد کرده است. "داد" (۲۰۰۴، ۱۴) اعتبار گذاری، ایجاد و حفظ استانداردها و بررسی‌های هم ارزی سازمانی را در همکاری با نهادهای اعتبار سنجی ملی به دفاتر دانشگاه پژوهی (OIR) دانشگاهها توصیه نموده است. ولکواین (۲۰۰۸، ۱۶) نیز اعتبارسنجی دانشگاه را بر عهده دفاتر دانشگاه پژوهی (OIR) دانشگاهها می‌داند. از دیدگاه فرن و آلیسورس^۳ (۲۰۰۱، ۷۳) فعالیت‌هایی، همچون بررسی نرخ فارغ التحصیلان، ارزشیابی و ارزیابی دانشجویان دانشکده‌ها و برنامه‌ها و همچنین مدیریت ثبت نام، جزء وظایف دفتر دانشگاه پژوهی شناخته شده است.

ویچرچ^۴ (۲۰۰۸، ۳۸۷) دگرگونی‌ای در ماهیت کار دانشگاه پژوهی را مطرح می‌کند و آن تأثیری است که دست‌اندرکاران دانشگاه پژوهی می‌توانند در تعاملات ویژه با محیط، بر توسعه پایدار آموزش عالی داشته باشند. بر این اساس، بوردن و همکاران^۵ (۲۰۱۳، ۴۴) تعاملات ویژه دفتر دانشگاه پژوهی با محیط را عامل مؤثری در توسعه دانشگاه قلمداد کرده‌اند. فرن و آلیسورث^۶ (۲۰۰۱، ۶۹) بانگامی درون سازمانی، دانشگاه پژوهی را شامل حوزه‌های متعددی از سه کارکرد اصلی دانشگاه (آموزش، پژوهش و خدمات اجتماعی) از جمله مدیریت ثبت نام، نرخ فارغ التحصیلان، کارگزاری و ارزیابی، چالش‌های تولید برنامه درسی و خروجی سیستم یادگیرندگان دانسته‌اند. در این راستا کاکلین^۷ و همکاران (۲۰۰۹، ۷۸)، دانشگاه پژوهی (IR) را به عنوان "کلیدهی فعالیت‌هایی که معطوف به توصیف طیف کاملی از عملکردها (آموزشی، اداری و حمایتی) که در یک دانشکده یا دانشگاه رخ می‌دهد" تعریف نموده‌اند.

درس^۸ (۱۹۸۱، ۳۳۱)، ریچارد^۹ (۱۹۸۲، ۱۷)، فینچر (۱۹۸۵، ۱۹) و، تیلور (۲۰۱۴، ۶۳) از جمله صاحب‌نظرانی بوده‌اند که ویژگی اصلی دانشگاه پژوهی را جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات مطرح کرده‌اند. اشملان^{۱۰} (۱۹۸۵، ۶۲) نیز معتقد است که اکثر مؤسسات آموزش عالی دارای واحدهای دانشگاه پژوهی متمرکز هستند که در آنها داده‌های سازمانی به‌منظور تزریق اطلاعات به

^۱ Middaugh, M. F.

^۲ Johnson, R. B

^۳ Feeren, A. S., & Aylesworth, M. S

^۴ Whitchurch, C

^۵ Borden, V. M., Calderon, A, Fourie, N, Leporie, B., & Bonaccorsi, A

^۶ Feeren, A. S., & Aylesworth, M. S

^۷ Coughlin Mary Ann & Joseph Hoey & Marsha Hirano-Nakanishi

^۸ Dressel, P. L

^۹ Reichard, D. J

^{۱۰} Schmidtlein, F

«فرآیندهای تصمیم‌گیری» در سطوح مختلف جمع‌آوری می‌شوند. «آلتباخ» و «کلی»^۱ (۱۹۸۵،۶)، این جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات را، مربوط به برنامه‌ها و فعالیت‌ها و عملکرد دانشگاه می‌دانند و «شیهام»^۲ (۱۹۸۰، ۵۱۲) بر این باور است که هدف از جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات که OIR انجام داده است، تأمین اطلاعات در راستای کسب تصمیمات مدیریت دانشگاه خواهد بود. «اوول»^۳ (۱۹۸۹، ۱۴) علیرغم اینکه نقش دانشگاه‌پژوهی را پشتیبانی اطلاعاتی از تصمیم‌گیری می‌داند، می‌نویسد: این مسئله که آیا داده‌های تولید شده در مؤسسات آموزش عالی به‌منظور تصمیم‌گیری به کار گرفته می‌شوند یا خیر به دغدغه متخصصین دانشگاه‌پژوهی تبدیل شده است. مطالعه به‌کارگیری داده‌های سازمانی اغلب با به‌کارگیری نتایج ارزشیابی در ارتباط است. برخلاف دانشگاه‌پژوهی، ارزشیابی برنامه‌ای، مطالعات پژوهشی گسترده‌ای را به خود جذب کرده است، که به تعیین تأثیر به‌کارگیری نتایج ارزشیابی برنامه‌ای در تصمیم‌گیری‌ها می‌پردازد و این کیفیت برنامه‌ها را بهبود می‌بخشد.

اولسن^۵ (۲۰۰۰، ۱۱۰) با بهره‌گیری از نظرات "سیبرت"^۴ (۱۹۹۱) به طور ویژه وظایف متداول و کلاسیک OIR را در چهار دسته طبقه‌بندی کرده است:

۱) خدمات اطلاعات مدیریتی: این دسته در برگیرنده فعالیت‌هایی مانند تولید اطلاعات دانشجویی، تحلیل منابع انسانی، پیگیری دانش‌آموختگان، سنجش اثربخشی آموزش‌ها و پژوهش‌های دانشگاهی.

۲) برنامه‌ریزی و بازارسنجی: در این طبقه فعالیت‌هایی از قبیل سنجش بازار آموزش عالی، تحلیل نیروی موردنیاز، نگرش سنجی دانشجویان، پایش تغییرات جمعیتی و امکان‌سنجی‌ها.

۳) پژوهش ارزشیابی: این کارکرد مجموعه‌ای را شامل می‌شود که عبارت است از ارزشیابی دانشجویان از آموزشگران، بررسی افت تحصیلی، نیازسنجی، سنجش کیفیت، بررسی برنامه‌ها و عملکرد مدیریتی واحدها.

۴) پشتیبانی فنی و خدمات مشاوره‌ای.

از دهه ۱۹۸۰ به بعد، مشکلاتی مانند کاهش تأمین دانشگاه‌ها از طریق منابع عمومی از یک سو و سایر تغییرات محیطی از سوی دیگر سبب شد که اهمیت اطلاعات برای دانشگاه‌ها افزایش پیدا کند و در این راستا کارکرد اطلاعاتی دفتر دانشگاه پژوهی برای برنامه‌ریزی، تحلیل و توسعه سیاست، تخصیص منابع و ارزشیابی، بیش از پیش مورد توجه مدیریت‌های دانشگاهی قرار بگیرد (فراستخواه، ۱۳۸۸، ۷۷). فعالیت‌هایی که در دهه ۱۹۹۰ اهتمام دانشگاه پژوهان را به خود جلب کرده بودند، عامل

^۱ Altbach, p., & Kelly, D.H

^۲ Sheeham, B.S.

^۳ Ewell, p.T

^۴ program evaluation

^۵ Olsen, Deborah

^۶ Seybert, Jfferey A

مطالعات برنامه‌ریزی راهبردی، مطالعات نیاز و تقاضا، مطالعات بازاریابی و استخدام، ارزشیابی و ارزیابی دانشجویان، دانشکده‌ها و برنامه‌ها، طراحی سیستم‌های پشتیبانی تصمیم‌گیری، مطالعات اجرایی، و تحلیل سیاستگذاری‌ها می‌شدند (پیترسون، ۱۹۹۹، ۸۹). وضعیت دانشگاه پژوهی در آستانه قرن ۲۱ و هزاره سوم، با توجه به چالش‌های پیش روی آن پایدارتر و فراگیرتر خواهد شد. تمرکز بر پاسخگویی مراکز آموزش عالی از طریق اعتبارگذاری و ارزیابی نتایج تحصیلی دانشجویان در قرن ۲۱ نه تنها کم نشده بلکه این تمرکز به شیوه‌های جدید دیگر در حال گسترش است، تا نهایتاً بهره‌وری دانشکده، حمایت از اطلاعات کمی و کیفی، مدیریت ثبت نام‌ها، ارزیابی‌های مقایسه‌ای با موسسات هم ارز، و به کارگیری داده‌های مبتنی بر شبکه وب و داده‌های ملی را در برگیرد. در سال‌های اخیر آنچه بیشتر از واحدهای دانشگاه پژوهی انتظار است ارائه داده‌های کمی در کنار داده‌های کیفی است. به عبارت دیگر، داده‌هایی که با تصمیمات آکادمیک مرتبط بوده و می‌توانند در جایگزینی مشاهدات و داده‌های روایت گونه که اغلب موجب تضعیف اعتماد به نفس و روحیه در محیط‌های آکادمیک می‌شوند. تاثیرگذار باشند (فرن و آلیسورث، ۲۰۰۱، ۶۸).

به طور سنتی، متخصصین دانشگاه پژوهی با موضوعاتی نظیر ارائه گزارش سازمانی، نظارت بر ظرفیت‌های دانشجویی، تحقیقات میدانی دانشجویی، و تهیه گزارش‌های قانونی مورد نیاز برای ارگانهای دولتی درگیر بوده‌اند. با این حال، در طول ۲۰ سال گذشته موسسات آموزش عالی، به طور فعال در عرصه برنامه‌ریزی و مدیریت استراتژیک (راهبردی) وارد شده‌اند. متخصصین دانشگاه پژوهی نقشی کلیدی در مکان‌یابی استراتژیک موسسات آموزش عالی دارند. در عین حال متخصصین دانشگاه پژوهی مفهوم سنتی دانشگاه پژوهی نسبت به تحقیقات آموزشی را به منظور توسعه سازمانی و کمک به مباحث سیاست‌های آموزشی در قلمرو سرزمینی و ملی خود تلفیق کرده‌اند در چند دهه اخیر شاهد بوده‌ایم که دانشگاه پژوهی از محدود شدن به ارزیابی و ارائه گزارش صرف، فاصله گرفته و توجه خود را به نقش آفرینی فعال در سیاستگذاری‌های سازمانی و آمایش آموزش عالی متمرکز کرده است. مجموعه فعالیت‌های تعریف شده‌ای که متخصصان حوزه دانشگاه پژوهی برعهده دارند، نشان دهنده‌ی نقش برجسته و فعالی است که این متخصصین در توسعه استراتژی در راستای ارزیابی موقعیت بلند مدت موسسات آموزش عالی‌ای که در خدمت آنها هستند، دارند (کالدرون، ۲۰۱۱، ۸۷).

از رویکردهای فوق می‌توان نتیجه گرفت "دانشگاه پژوهان" علاوه بر مطالعات زمینه‌یابی آدر مورد مشکلات و مسائل خاص، دانشگاه پژوهی، را فرایند تفسیر داده‌های سازمانی موجود در جهت پشتیبانی تصمیم‌گیری می‌دانند. نتیجه کلی‌تر این است که ماهیت کار واحد دانشگاه پژوهی، پژوهشگری است. از جمله کسانی که باید گسترده‌تری به دانشگاه پژوهی نگریسته "ویچرچ" است.

ویچرچ (۲۰۰۸، ۳۹۳) در پژوهش خود تشخیص داده است که افراد در حال «تردد بین مرزها» و کمک به توسعه «فضای سومی» میان حوزه‌های حرفه‌ای و دانشگاهی هستند. این تغییرات در کنار دگرگونی‌ای که در حال رخ دادن در آموزش عالی است به این معنی است که افراد متصدی چنین نقش‌های حرفه‌ای در حال فعال‌تر شدن در زمینه‌های شغلی و مسئولیتی خود هستند. به منظور موثرتر شدن در حوزه کاری خود، لازم است دست‌اندرکاران «دانشگاه‌پژوهی» نگاهشان به فراسوی محیط اطراف خود باشد و در نظر بگیرند که چگونه طیف وسیعی از عوامل خارجی، با داشتن تأثیر در جامعه و اقتصاد، منجر به بقا و پایداری مؤسسات آموزش عالی خواهد شد. امروزه دیگر واحد دانشگاه‌پژوهی تنها واحد گردآوری اطلاعات نیست؛ بلکه به‌مثابه منشأ تحولات در دانشگاه، به تحلیل و ایجاد ارتباط میدان داده است و اطلاعات گردآوری شده با مسائل داخل و خارج دانشگاه، در راستای تبیین پیچیدگی محیط پیرامون و تعامل مستمر با آن و همچنین یافتن راه‌حل‌های اثربخش و راهبردی است

چارچوب نظری

وجود دیدگاه‌های متفاوت صاحب نظران آموزش عالی در تبیین اهداف، نقش‌ها و فعالیت‌های دانشگاه پژوهی ما را ملزم می‌سازد، تا در این پژوهش از الگوی مشخصی استفاده نماییم. ولکو این (۲۰۰۸) با تجمیع ابعاد مختلف، فعالیت‌های دانشگاه پژوهی را در ۱۸ بعد مطابق مفاهیم ذیل تعریف نمود. بر این اساس ابعاد ۱۸‌گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی چارچوب نظری بررسی تطبیقی - تحلیلی اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های منتخب قرار گرفت. ابعاد ۱۸‌گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی ولکو این عبارتند از: • مطالعات تطبیقی و الگو برداری • برنامه‌ریزی استراتژیک • ارزیابی عملکردهای دانشجویان • اعتبارسنجی • اثربخشی دانشگاهی • ارزشیابی برنامه‌های آموزشی و مدیریتی • تحلیل آموزشی • بهسازی اعضای هیات علمی • بررسی جو پردیس دانشگاه و زندگی دانشجویی • ارزیابی مدیریت جامع کیفیت و بهبود مستمر کیفی • بهسازی برنامه درسی • گزارش مدیریت ثبت‌نام و نگهداشت دانشجویان • تحلیل مدیریت دانش و فناوری • مدیریت منابع • تحلیل ثبت‌نام پذیرفته‌شدگان • گزارش تامین مالی • تحلیل روابط انجمن دانش‌آموختگان • تدوین سنج‌های ارزیاب عملکرد و پاسخگویی (ولکو این، ۲۰۰۸، ۱۹-۱۸).

سوال پژوهش

۱. به چه میزان مضامین مشابه فعالیت‌های ۱۸ گانه دانشگاه‌پژوهی، در متون وظایف دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های منتخب مشاهده می‌شود؟
۲. آیا تفاوتی در مقوله‌های مستخرج از متون وظایف دفاتر دانشگاه‌پژوهی دانشگاه‌های منتخب وجود دارد؟

۳- الگوی تعامل نقش‌ها و فعالیت‌های دانشگاه پژوهی چگونه است؟

روش شناسی پژوهش

از آنجا که مفهوم دانشگاه پژوهی (IR) سال‌های زیادی است که در آموزش عالی دنیا گسترش یافته و تحقیقات معدودی در این زمینه در کشور انجام شده، بنابراین مطالعه حاضر از نوع نوگستری می‌باشد. این پژوهش مبتنی بر روش کیفی و از نوع مقایسه تطبیقی است برای طرح فوق، با توجه به جوان بودن مفهوم دانشگاه پژوهی در نظام آموزش عالی کشور، ضمن مطالعه رویکردهای علمی دانشگاه پژوهی به بررسی تطبیقی مقوله‌های کارکرد دفاتر دانشگاه پژوهی و ابعاد ۱۸ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی الگوی ولکواين پرداخته شده است. اسناد مربوط به دفاتر دانشگاه پژوهی، از طریق وبگاه‌های دانشگاه‌های مورد مطالعه، گردآوری و تجزیه و تحلیل شده است. جامعه آماری دانشگاه‌های امریکا است، نمونه شامل شانزده دانشگاه است که بر اساس طبقه‌بندی انجمن دانشگاه پژوهی (AIR) به صورت نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده است. در این پژوهش، پس از جمع‌آوری اطلاعات بمنظور تجزیه و تحلیل داده‌های تحقیق، ابتدا مضامین مشابه در متون کارکرد دفاتر دانشگاه پژوهی با فعالیت‌های ۱۸ گانه دانشگاه پژوهی الگوی ولکواين مقایسه و یافته‌های حاصل از این مقایسه توصیف شد. در ادامه با استفاده از روش طبقه‌بندی مقوله‌ای وجوه افتراقی (یعنی مضامین متفاوت با ابعاد ۱۸ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی) شناسایی، و در قالب مفاهیم جدیدی تعریف شد. شش مفهوم جدید به عنوان فعالیت‌های تکمیلی دانشگاه پژوهی از یافته‌های این طرح است، در نهایت به منظور طراحی الگوی تعامل نقش‌های سازمانی دانشگاه پژوهی و فعالیت‌های دانشگاه پژوهی، بر اساس سازماندهی بر مبنای دانش^۲ فعالیت‌های ۲۴ گانه دانشگاه پژوهی در چهار سطح از سطوح نقش‌های سازمانی و زیر مجموعه پنج کارکرد اصلی قرار گرفت، که از ترکیب پارادایمی آنها، ماتریس ابعاد دانشگاه پژوهی ارائه و توصیف شد.

یافته‌ها

برای پاسخ به سؤال اول تحقیق، «چه میزان مضامین مشابه ابعاد ۱۸ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی، در متون اسناد دانشگاه‌های منتخب مشاهده می‌شود.» داده‌های گردآوری شده از متن‌های اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی، به صورت کد گذاری باز مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در اجرای فرایند کدگذاری باز متون ابتدا کدهای باز اولیه (مفاهیم) شناسایی و استخراج شد، سپس کدهای باز اولیه (مفاهیم)، با ۱۸ مقوله ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی مدل ولکواين مقایسه شد.

^۱ Association for Institutional Research

^۲ the real knowledge organization

*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	تحلیل ثبت نام پذیرفته شدگان
								*	*			*	*		گزارش تامین مالی

ادامه جدول شماره ۱: مضامین مشابه فعالیت های ۱۸ گانه دانشگاه پژوهی در دانشگاه های مورد مطالعه

آیوا	تکراس	جرجیا	فلوریدا	کلرادو	کنتاکی	کارولینای جنوبی	کالیفرنیا	هاروارد	ماساچوست	ارکانزاس	نیویورک	ولسلی	چستر غرب	نوتردام	توسکگ	فعالیت های ۱۸ گانه دانشگاه پژوهی
*	*						*	*	*	*	*	*				تحلیل روابط انجمن دانش آموختگان
*	*	*	*	*	*		*	*	*	*	*	*	*	*	*	تدوین سنجه های ارزیابی عملکرد و پاسخگویی
<	۴	۱۱	۸	۱۰	۹	۶	۱۰	۱۵	۱۶	۱۴	۹	۲	>	۱۱	<	میزان مضامین مشابه

یافته های جدول شماره ۱ میزان مضامین مشابه وظایف دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه های مورد مطالعه را در مقایسه با ابعاد ۱۸ گانه فعالیت های دانشگاه پژوهی پیشنهادی ولکواین (۲۰۰۸) نشان می دهد. براین اساس رتبه بندی دانشگاه های مذکور به ترتیب شبیه ترین دانشگاه ها در الگو گیری از ابعاد ۱۸ گانه ولکواین، و در صد شباهت آنها در جدول شماره ۲ ارائه شده است.

جدول شماره ۲: رتبه بندی دانشگاه های مورد مطالعه براساس میزان در صد شباهت با فعالیت های ۱۸ گانه

رتبه بندی شبیه ترین	نام دانشگاه	میزان مضامین مشابه ابعاد ۱۸ گانه	درصد شباهت
۱	هاروارد	۱۵	٪۸۳
۲	ارکانزاس	۱۴	٪۷۸
۳	ماساچوست	۱۳	٪۷۲
۴	ولسلی	۱۲	٪۶۷
۵	نوتردام	۱۱	٪۶۰
۶	جرجیا	۱۱	٪۶۰
۷	کالیفرنیا	۱۰	٪۵۵
۸	کلرادو	۱۰	٪۵۵
۹	کنتاکی	۹	٪۵۰
۱۰	تکراس	۹	٪۵۰
۱۱	توسکگ	۸	٪۴۵
۱۲	آیوا	۸	٪۴۵
۱۳	فلوریدا	۸	٪۴۵
۱۴	چستر غرب	۷	٪۴۰
۱۵	نیویورک	۶	٪۳۴
۱۶	کارولینای جنوبی	۴	٪۲۳

یافته‌های جداول شماره ۱ و ۲ نشان می‌دهد. ملاحظه می‌شود که دانشگاه هاروارد (۸۳٪)، در ۱۵ بعد از ابعاد فعالیت‌های ۱۸ گانه دارای وجوه اشتراک است و از نظر رتبه‌بندی، شبیه‌ترین کارکردهای دفتر دانشگاه پژوهی را با فعالیت‌های ۱۸ گانه دارد. و دانشگاه چستر غرب (۳۴٪) و دانشگاه کارولینای جنوبی (۲۳٪) از کمترین میزان شباهت کارکردهای دفتر دانشگاه پژوهی در مقایسه با ابعاد ۱۸ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی برخوردارند. در این نتیجه به‌طور میانگین دانشگاه‌های مورد مطالعه با ۵۴٪ شباهت کارکردی دفاتر دانشگاه پژوهی آنها با فعالیت‌های تدوین شده از سوی ولکواین همخوانی دارند. در مجموع این نتیجه بیانگر الگوپردازی دانشگاه‌های مورد مطالعه از الگوی ولکواین در تدوین وظایف دفاتر دانشگاه پژوهی است.

برخی از دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های منتخب از کارکردهای ویژه‌ای علاوه بر فعالیت‌های ۱۸ گانه مورد نظر "ولکواین" برخوردارند، که می‌توان، از جمله موارد زیر را نام برد: کارکرد شماره ۲ ولکواین آمده است: برنامه‌ریزی استراتژیک، در صورتیکه در اغلب کارکردهای اشاره شده دفاتر دانشگاه پژوهی به "همکاری و کمک" در برنامه‌ریزی استراتژیک، ارزیابی و مستندسازی تاثیرات سازمانی، اشاره شده است. از طرف دیگر، مطالعه وظایف OIR دانشگاه‌های منتخب، بیانگر یکی از مهمترین و زیربنایی‌ترین کارکردهای این‌گونه دفاتر است، یعنی "تعیین زیرساخت‌های فناوری اطلاعات IT دانشگاه و همکاری در طراحی سیستم‌های اطلاعات مدیریت MIS و چگونگی جمع‌آوری داده‌ها و ایمن سازی پایگاه داده"، و همچنین به منظور، به‌دست آوردن داده‌های مقایسه‌ای و تجزیه و تحلیل‌های پیشرفته آماری با هدف تصمیم سازی برای تصمیم‌گیریهایی سیاستی و برنامه‌ای دانشگاه، کارکردهایی فراتر از فعالیت‌های ۱۸ گانه را شامل می‌شوند، که "ولکواین" توجه چندانی به آن نداشته است. بنابراین براین اساس در این پژوهش با بررسی وجوه افتراقی و تفاوت‌های حاصل از مقایسه موردهای مطالعه، وظایف جدید فعالیت‌های دانشگاه پژوهی (علاوه بر فعالیت‌های ۱۸ گانه مورد نظر "ولکواین") شناسایی شد.

در پاسخ به سؤال دوم پژوهش، آیا تفاوتی در مقوله‌های مستخرج از متون کارکرد دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های منتخب وجود دارد؟، در بررسی و تحلیل متون کار ویژه‌های دفاتر دانشگاه پژوهی (OIR) با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا وجوه افتراقی (یا مقوله‌های متفاوت کار ویژه‌های دفاتر دانشگاه پژوهی در مقایسه با ابعاد ۱۸ گانه فعالیت دانشگاه پژوهی، شناسایی و استخراج شد. یافته‌های حاصل از این بخش، در جدول شماره ۳ ارائه شده است.

جدول شماره ۳: وجوه افتراقی وظایف دانشگاه پژوهی دانشگاه های مورد مطالعه
در مقایسه با ابعاد فعالیت های ۱۸ گانه

ردیف	دانشگاه	مقوله های افتراقی وظایف دفتر دانشگاه پژوهی
۱	آیوا	تحلیل گر سیاست ها • ارائه گزارش های فدرالی و ایالتی • توسعه سیستم های اطلاعات
۲	تگزاس	تامین کارکنان حرفه ای و آموزش دیده بمنظور تحلیلگری سیاست ها • تشکیل کمیته های پشتیبانی پاسخگویی وتبادل اطلاعات • یکپارچه سازی و توسعه فرایندها و سیستم های اطلاعات • طراحی وتوسعه پورتال سیستم اطلاعاتی هیات علمی، پورتال سیستم اطلاعات دانشجویان کارشناسی ارشد • ایجاد یک پایگاه داده های جامع، یکپارچه از دانشجویان و برنامه های مرتبط • گزارش دهی و تجزیه و تحلیل هایی برای پشتیبانی از تصمیم گیری آگاهانه • تشکیل کمیته های پشتیبانی پاسخگویی وتبادل اطلاعات • گزارش به شورای هماهنگی آموزش عالی تگزاس • گزارش عملکرد دانشگاه به دولت فدرال •
۳	جرجیا	همکاری با تیم سیستم اطلاعات مدیریت (MIS) • توسعه اطلاعات • طراحی گزارش ها برای توزیع انتخابی و یا گنجاندن در کتاب واقعیت دانشگاه جرجیا و وب سایت OIR
۴	فلوریدا	نظرسنجی از دموگرافی دانشجویان، دموگرافی سازمان • تهیه و تدوین کتاب حقیقت دانشگاه کتاب به عنوان راهنمای دانشگاه • مطالعات آمایش سرزمین • مدیریت منابع سیستم اطلاعاتی • نظرسنجی های ملی و منطقه ای • گزارشات سالانه داده ها
۵	کلرادو	ایجاد زیرساخت های فناوری و اطلاعاتی • توسعه برنامه های ارتباطی • همفکری کردن با مدیریت برنامه و سیاست ها • همکاری با سیستم (مدیریت منابع اطلاعاتی) • مدیریت، طراحی، نگهداری و به روز رسانی وب سایت • گزارش دهی
۶	کنتاکی	انجام دادن مطالعات موردی در مورد مقوله های مهم سیاستی • تدوین پیش نویس بیانیه سیاست • تامین اطلاعات برای برنامه ریزی و سیاست های توسعه • ارائه پیشنهادات علمی و سیاست ها
۷	کارولینای جنوبی	-
۸	کالیفرنیا	تجزیه و تحلیل شبکه اجتماعی در دانشگاه پژوهی • نظرسنجی و بررسی هزینه های زندگی دانشجویی • تجزیه و تحلیل شبکه اجتماعی • تجزیه و تحلیل و تفسیر نظرسنجی
۹	هاروارد	پشتیبانی از کمیته های کلیدی در دانشگاه • توصیه های رهیافت ها مبتنی بر شواهد • یکپارچه سازی سیستم های اطلاعاتی
۱۰	ماساچوست	تولید سند درباره موضوعات مورد علاقه دانشگاه • OIR به عنوان هوش اطلاعاتی و یک مجمع اطلاعاتی • گزارش دهی • نگارش کتاب آماریه عنوان یک سند مرجع آماري
۱۱	ارکانزاس	OIR به عنوان واحد اصلی تحلیل • گزارش دهی • هدایت سیاست ها و ارائه تجربه های اجتماعی قابل کاربرد
۱۲	نیویورک	کسب اطلاع در خصوص دستورات ابلاغ شده از سوی دولت فدرال • تشخیص وجهت گیری توسعه سازمانی/نظرسنجی از اعضای هیات علمی، کارکنان ودانشجویان • سیاست گذاری های فعالیت های دانشگاه پژوهی • توزیع نظرسنجی برای افراد خارج از دانشگاه یا سازمان • تشخیص وجهت گیری توسعه سازمانی
۱۳	ولسلی	کسب اطلاعات به موقع در خصوص برنامه ها ودوره های دانشجویان • انجام پژوهش پیرامون موضوعات مورد علاقه سرپرستان دانشگاه/ نظرسنجی بمنظور درک بیشتر نسبت به سازماندهی و هزینه های زندگی دانشجویی • گزارش به سازمان های دولتی فدرال و ایالتی و سازمان های معتبر • تجزیه و تحلیل و تفسیر نظرسنجی
۱۴	چستر غرب	اداره بررسی (نظر سنجی) • بررسی نرخ فارغ التحصیلی و نظرسنجی از فارغ التحصیلان • گزارش دهی
۱۵	نوتردام	دریافت اطلاعات بهنگام در خصوص تغییر برنامه ها • آماده سازی ارتباطات • ترکیب داده های

نظر سنجی با داده های اداری • گزارش دهی • طراحی مجموعه رایج داده ها یک تلاش گروهی بین ارائه دهندگان اطلاعات در جامعه آموزش عالی • ترکیب داده های نظر سنجی با داده های اداری		
تولید کتاب آماری دانشگاه • تهیه بانک اطلاعاتی • مدیریت سیستم های اطلاعات • اجرای تحقیقات تحول حرفه ای و تحول جامعه	توسکگ	۱۶

در مرحله دوم فرایند تحلیل محتوای وجوه افتراقی، کدهای باز اولیه (یعنی مفاهیم مندرج در جدول شماره ۳) به شش مقوله فرعی تبدیل و شناسایی شد نتایج حاصل از این مرحله در جدول شماره ۴، آمده است.

جدول شماره ۴: مقوله های فرعی اصلی وجوه افتراقی متون اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی

ابعاد فعالیت‌های تکمیلی دانشگاه پژوهی
۱- مطالعه و تحلیل سیاست های بالادستی
۲- تعاملات ویژه با محیط
۳- نظر سنجی و طرح ریزی راهبردی
۴- تشخیص وجهت گیری توسعه سازمانی
۵- مدیریت منابع سیستم‌های اطلاعاتی
۶- گزارش دهی به سازمان‌های دولتی و ایالتی و سازمان‌های معتبر

جدول شماره ۴ مولفه‌های شش وجه از فعالیت‌های تکمیلی دانشگاه پژوهی را نشان می‌دهد. در واقع از یافته‌های این بخش از پژوهش شش وجه دیگری از ابعاد دانشگاه پژوهی نمایان شد. فعالیت مطالعه و تحلیل سیاست‌های بالادستی، در زمره نقش تخصصی دانشگاه پژوهی است. در این فعالیت دانشگاه پژوهی به تحلیل، سیاست‌های توسعه‌ای در سطح ملی و وزارتی در حوزه آموزش عالی می‌پردازد تا بوسیله تجزیه و تحلیل و پردازش اطلاعات بدست آمده چارچوبی برای تصمیم‌گیری سیاستگذاری در دانشگاه فراهم نماید. در خصوص وجه تعاملات ویژه با محیط می‌توان گفت در این راستا تعامل بهتر با حکومت و سایر منابع تامین کننده و حامی بالقوه و بالفعل دانشگاه و بهسازی وجهه بیرونی دانشگاه در دستور کار قرار می‌گیرد. در این فعالیت به‌طور ویژه بر بهسازی درک و نگرش آنها از دانشگاه و راه متفاوتی که می‌خواهد در پیش بگیرد تاکید شده است. نظر سنجی از جامعه دانشگاهی (اعضای هیات علمی، دانشجویان و کارکنان دانشگاه) بهبود تصمیم‌سازی و طرح‌ریزی راهبردی را موجب می‌شود. تشخیص وضعیت دانشگاه و ضرورت‌های بهسازی آن و بر اساس آن تدوین یک چشم‌انداز مشترک روشن با بهره‌گیری از مشاورت و مشارکت اجتماع دانشگاه، مدیریت دانشگاه را در جهت‌گیری درست توسعه سازمانی یاری می‌نماید.

با توجه به یافته‌های پژوهش ملاحظه می‌شود که مدیریت منابع سیستم‌های اطلاعاتی از جمله فعالیت‌های تخصصی حرفه‌ای دانشگاه پژوهی است. زیرا دانشگاه پژوهی در این نقش لازم است ضمن یکپارچه‌سازی سیستم‌های تراکنشی بمنظور تبادل و توسعه اطلاعات بین بخش‌های مختلف دانشگاه اطلاعات مورد نیاز تصمیم‌گیری مدیریت دانشگاه را فراهم نماید از طرفی نیز در ایفای این

نقش، با طراحی سیستم اطلاعات مدیریت (MIS) می‌تواند به‌عنوان یک زیرساخت رایانه‌ای در پشتیبانی از تصمیم‌گیری‌ها مدیریت دانشگاه فعالیت نماید. و همچنین با توسعه وبگاه OIR اطلاعات جامعه دانشگاهی و عملکرد دانشگاه را برای سازمان‌های مختلف داخلی و درخواست‌های موردی بیرونی به اشتراک گذارد. گزارش‌دهی به سازمان‌های دولتی و ایالتی و سازمان‌های معتبر از جمله وظایف دانشگاه پژوهی است که در جهت تحقق آن اکثر دانشگاه‌های مورد مطالعه هر ساله به تدوین کتاب حقیقت دانشگاه مشتمل بر اطلاعات گسترده‌ای از اهداف، برنامه‌ها و سیاست‌ها و آمار و اطلاعات توصیفی از عملکرد دانشگاه می‌پردازند.

این ۶ وجه جدید از ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی با تجمیع ابعاد ۱۸ گانه فعالیت دانشگاه پژوهی در چهار سطح از نقش‌های سازمانی دانشگاه پژوهی و پنج کارکرد اصلی مربوطه سازماندهی شد و در نهایت با توجه به نتایج حاصل از این پژوهش در یک ترکیب پارادایمی، ماتریس ابعاد فعالیت‌ها و نقش‌های سازمانی دانشگاه پژوهی مطابق نگاره شماره ۵ ترسیم شد. بنابراین براساس یافته‌های این پژوهش، ماتریسی شامل چهار نقش سازمانی و ابعاد ۲۴ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی مطابق الگوی ذیل ارائه می‌شود. این نوع سازماندهی کارکردهای دانشگاه پژوهی یک نوع سازماندهی بر مبنای دانش محسوب می‌شود.

اهداف و فعالیت‌ها		کارکردهای اصلی دانشگاه پژوهی	نقش سازمانی
توسعه (بیرونی)	بهبود (درونی)	پاسخگویی	اداری مدیریتی
تعاملات ویژه با محیط	تدوین سنجه‌های ارزیابی عملکرد و پاسخگویی		
تامین اعتبار مالی	مدیریت منابع		
بررسی جو پردیس دانشگاه و زندگی دانشجویی	بهبود اعضای هیات علمی	پژوهشگری و تصمیم‌سازی	علمی تخصصی
مطالعه تطبیقی والگو برداری	برنامه ریزی استراتژیک		
تشخیص وجهت گیری توسعه سازمانی	نظرسنجی و طرح ریزی راهبردی		
تحلیل روابط انجمن دانش آموختگان	تحلیل ثبت نام پذیرفته شدگان	تحلیل‌گری سیاست‌ها	علمی تخصصی
تحلیل مدیریت دانش و فناوری	تحلیل آموزشی		
مطالعه و تحلیل سیاست‌های بالادستی	بهبود برنامه درسی		
اثربخش دانشگاهی	ارزشیابی برنامه‌های آموزشی و مدیریتی	ارزشیابی	نظارتی
اعتبار سنجی	ارزیابی عملکرد دانشجویان		
ارزیابی مدیریت جامع کیفیت و بهبود مستمر کیفیت			
گزارش‌دهی به سازمان‌های	گزارش مدیریت ثبت نام و	مرجعیت اطلاعات	تخصصی

حرفه ای	نگهداشت دانشجویان	دولتی و ایالتی و سازمان های معتبر
	مدیریت منابع سیستم های اطلاعاتی	

نگاره شماره ۵: ماتریس ابعاد دانشگاه پژوهی

در عنوان بالای نگاره شماره ۵، آن دسته از اهداف، و فعالیت‌های دانشگاه پژوهی که بیشتر جنبه درونی، سازنده و مبتنی بر پیشرفت و بهبود هستند، در مقابل آن دسته از اهداف که بیشتر جنبه بیرونی، تلخیصی و مبتنی بر مسئولیت‌پذیری و پاسخگویی هستند را از هم متمایز شده است. در سمت راست، نقش‌های سازمانی در چهار سطح بانضمام کارکردهای مربوط به هر نقش ارائه شده است. به عبارت دیگر دانشگاه پژوهی در پیوستار از اهداف و فعالیت‌های بهبود درونی تا توسعه بیرونی و در پیوستار سازمانی، در پنج کارکرد اصلی، شامل: پاسخگویی، پژوهشگری و تصمیم‌سازی، تحلیل‌گری سیاست‌ها، ارزشیابی، و مرجعیت اطلاعات مطرح شده است. در این پژوهش ماتریس ابعاد فعالیت‌ها و کارکردهای دانشگاه پژوهی مبتنی بر مفاهیم ذیل توصیف شده است:

۱- پاسخگویی دانشگاه! پاسخگویی دانشگاه، عبارت است از شناخت، مسئولیت‌پذیری و تعهد جمعی دانشگاهیان، نسبت به خواسته‌ها، انتظارات، نیازهای علمی - تخصصی ذی نفعان اصلی بیرونی دانشگاه شامل، جامعه علمی، جامعه مدنی، بازار کار، و به کارگیری حداکثر تلاش‌ها، انگیزه‌ها و توانمندی‌ها و بهبود مستمر عملکردها در جهت تامین آنها و ارزیابی و اطلاع‌رسانی و گزارش‌دهی شفاف، دقیق، به هنگام و مستمر از عملکرد دانشگاه به آنان به منظور جلب اعتماد، رضایت، حمایت و مشارکت آنان در مدیریت دانشگاه (مظفری، ۱۳۹۵). دانشگاه پژوهی در این نقش سازمانی ایجاب می‌کند تا به تدوین سنجه‌های ارزیابی عملکرد و پاسخگویی بپردازد و ارتباط با صنعت و جامعه در تعاملات ویژه با نهادهای صنعتی فرهنگی و اجتماعی محقق شود. مدیریت منابع و همکاری در تامین مالی از دیگر فعالیت‌های دانشگاه پژوهی در این نقش می‌باشد. دانشگاه پژوهی در این نقش بمنظور بهسازی اعضای هیات علمی، به شناخت ویژگی‌های احوال شخصی هیات علمی و شرایط جذب و ارتقاء آنان می‌پردازد. بررسی جو پردیس دانشگاه و زندگی دانشجویی از دیگر فعالیت‌های این نقش دانشگاه پژوهی است.

۲- پژوهش‌گری و تصمیم‌سازی! وجه تحلیلی‌تر و تخصصی‌تر و مسئولیت‌پذیری دانشگاه پژوهی، پژوهشگری است که به بررسی و تولید مستندات می‌پردازد که به واسطه آن، اثر بخشی علمی، انطباق فعالیت‌ها با قوانین، و دستیابی به هدف مورد قضاوت قرار می‌گیرند. در این وجه از ابعاد

۱ University Accountability

۲ Scholar/Researcher

دانشگاه پژوهی، دانشگاه پژوهان بیطرف، در قالب مطالعات و تحقیقاتی که در ارتباط با اثربخشی سیاستها و برنامه‌های اداره واحد دانشگاه پژوهی به طور خاص و دانشگاه به طور اعم انجام می‌دهند، بیطرفانه قضاوت می‌کنند و پیشنهادهای لازم را به مسئولان دانشگاه، مقامات دولتی و ذی نفعان مردمی ارائه می‌دهند.

۳- تحلیلگری سیاست‌ها^۱ هدف درونی و تخصصی‌تر دانشگاه پژوهی، بررسی و تحلیل دانشگاه و سیاست‌های آن است. در این نقش، دانشگاه پژوهی به عنوان تحلیل‌گر یا مشاور با مدیریت ارشد در ارتباط است و از برنامه‌ریزی‌ها و تصمیمات مرتبط با تخصص منابع، بازنگری سیاست‌ها، سازماندهی مجدد اداری و اجرایی، و دیگر تغییرات مورد نیاز حمایت می‌کند. در اینجا دانشگاه پژوهی دارای نقش تحلیل‌کننده سیاست‌های اتخاذ شده است که تیم مدیریت را آموزش می‌دهد (مرجایی، ۱۳۹۵).

۴- ارزشیابی: به طور کلی، طراحی و اجرای مستمر ارزیابی‌های عملکرد، منابع و عوامل انسانی و برنامه‌های اجرایی، ارزیابی مدیریت جامع کیفیت، و همچنین ارزشیابی‌های دوره‌ها و برنامه‌های درسی و آموزشی، ارزیابی برنامه‌های طرح و توسعه دانشگاهی، ارزیابی‌های بودجه‌ای، منابع و مدیریت مالی، ارزیابی‌های سازمانی و مدیریت عمومی سازمان، بمنظور توسعه واحدهای ستادی و تخصصی سازمانی در این نقش گنجانده می‌شود.

۵- مرجعیت اطلاعات: دانشگاه پژوهی در این نقش، به اجتماع دانشگاهی از داده‌های پذیرش دانشجویان، اعضای هیات علمی، امور مالی، تا گزارشاتی متناسب با تقاضای سازمانهای دولتی و ایالتی، اطلاعاتی را ارائه می‌کند، در واقع دفتر دانشگاه پژوهی بانک اطلاعات عناصر سازمانی است که با تهیه داده‌ها و تبدیل و پردازش اطلاعات، آمار توصیفی را برای مخاطبین دانشگاهی مهیا و ارائه می‌کند. جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات به منظور پشتیبانی از تصمیم‌گیری مدیریت دانشگاه از ویژگی‌های این نقش است.

«متخصص واحد دانشگاه پژوهی»، در نقش پاسخگویی دانشگاه، وضعیت دانشگاه را به طور دقیق بررسی می‌کند و مناسب‌ترین وضعیت را با تأکید بر ظرفیت‌ها و توانمندی‌های دانشگاه، ترسیم می‌کند. آنچه مورد تأکید است، ایفای این نقش در کمک به دریافت بودجه و روابط متقابل با دولت است تا تصویر مثبتی از دانشگاه نشان داده شود. «دانشگاه پژوهی»، در نقش تحلیل سیاست‌ها و راهبردها، تحلیل‌گر یا مشاور است که خدمات پشتیبانی لازم را در زمینه بهینه‌سازی فرآیند سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی و تخصیص منابع، به مدیران دانشگاهی ارائه می‌کند. در این نقش دفتر دانشگاه پژوهی از یک سوبه مطالعه آمایش آموزش عالی و نیازهای علمی تخصصی ذی نفعان واز سوی دیگر ضمن بهسازی مستمر برنامه‌های درسی و آموزشی به بررسی کیفیت خروجی‌های دانشگاه همت می‌گمارد. «متخصص واحد دانشگاه پژوهی»، در نقش پژوهشگری و تصمیم‌سازی بی‌طرفانه،

^۱ Policy Analyst

^۲ Information Authority

با اعتبارگذاری مطالعات انجام داده پشتیبان تصمیم‌گیری مدیریت است. و در نهایت، «دانشگاه پژوه» در نقش مرجعیت اطلاعاتی، به اجتماع دانشگاهی اطلاعاتی را در زمینه آمار پذیرش دانشگاه، ثبت‌نام، اعضای هیئت‌علمی و مدارک دانشگاهی و سایر موارد مشابه، خدمات آموزشی و مشاوره‌ای می‌دهد.

ماتریس ابعاد دانشگاه پژوهی می‌تواند چهارچوب کلی راهنمای تفکر و اقدام برای آغاز فعالیت دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های کشور باشد. در الگوی پیشنهادی دو چهارچوب ذیل به منظور تحلیل تعریف شده‌اند:

الف: در ماتریس دانشگاه پژوهی که مطابق نگاره شماره ۵ چگونگی طبقه‌بندی بیست و چهار وجه از ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی در سطوح نقش‌های سازمانی و کارکردهای مربوط به هر نقش نشان داده شده است. شناسایی دامنه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی به عنوان یک زیرساختار برای ایجاد و توسعه دانشگاه پژوهی است. سطوح نقش سازمانی براساس سازماندهی بر مبنای دانش^۱ تدوین شده است. زیرا دفتر دانشگاه پژوهی از جمله واحدهای سازمانی است که به نشردستاوردهای فعالیت‌های فکری می‌پردازند و برای جذب مشاوره‌های فکری از سازمان‌های حرفه‌ای و تخصصی در محیط تلاش می‌کنند. این واحد دانشگاه پژوهی با استفاده از سیستم‌های الکترونیکی (بجا سیستم‌های رسمی متمرکز) با بخش‌های مختلف دانشگاه در تعامل است.

ب- شش فعالیت دیگر دانشگاه پژوهی، که شامل: (۱) مطالعه و تحلیل و سیاست‌های بالادستی (۲) تعاملات ویژه با محیط (۳) تشخیص و جهت‌گیری توسعه سازمانی (۴) نظرسنجی و طرح ریزی راهبردی (۵) مدیریت منابع سیستم‌های اطلاعاتی (۶) گزارش‌دهی به سازمان‌های دولتی و ایالتی است، به عنوان فعالیت‌های تکمیلی دانشگاه پژوهی (در تکمیل ابعاد ۱۸ گانه الگوی ولکواین) تعریف و توصیف شده‌اند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

در بررسی موردهای مطالعه شده، مضامین مشابه ابعاد ۱۸ گانه فعالیت‌های دانشگاه پژوهی الگوی ولکواین بیانگر مفهوم‌سازی مشترک درباره موضوع دانشگاه پژوهی است. می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی بیشترین تاکید را بر وجه اشتراک دفاتر دانشگاه پژوهی با فعالیت‌های تعریف شده در الگوی ولکواین دارد. همچنین، یافته‌های پژوهش تأییدی است بر کاربرد فعالیت‌های ۱۸ گانه دانشگاه پژوهی الگوی ولکواین در تدوین متن‌های اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی، زیرا براساس محاسبه میزان تشابه، مقوله‌های مستخرج از متن اسناد دفاتر دانشگاه پژوهی دانشگاه‌های مورد مطالعه بامیانگین ۵۴٪ با فعالیت‌های ۱۸ گانه دانشگاه پژوهی هم‌خوانی دارد. به طور کلی می‌توان چنین نتیجه‌گیری کرد که دفاتر دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های

^۱ the real knowledge organization

مورد مطالعه معطوف به ارائه خدمات پژوهشی و تحلیلی، یا مشاوره به مدیریت ارشد دانشگاه است و از برنامه‌ریزی‌ها و تصمیمات راهبردی و بازنگری سیاست‌های دانشگاه حمایت می‌کند. این خدمات، فعالیت‌هایی نظیر جمع‌آوری داده‌های مربوط با فعالیت دانشگاه و ایجاد سیستم اطلاعاتی یکپارچه و ارزیابی منظم برنامه‌ها و فرایندهای مدیریتی، ارائه گزارش، انتشار یافته‌ها و تدوین کتاب آمار سالیانه دانشگاه است.

مطالعات نشان داد که سبک رهبری دانشگاه‌های مورد مطالعه مبتنی بر هوش تحلیلی است. این سبک می‌تواند چارچوب کلی راهنمای تفکر و اقدام برای آغاز فعالیت دانشگاه پژوهی در سایر دانشگاه باشد. این در حالی است که عملکرد فرایند تصمیم‌گیری در برخی از دانشگاه‌های کشور همواره در ساختار و بافتار تصمیم‌گیری سنتی کرانه می‌گیرد. در چنین اوضاعی وجود واحدهایی همچون دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی کشور برای کمک به تصمیم‌گیری مناسب مدیریت دانشگاه ضروری است. پیشنهاد می‌شود با توجه به ضرورت توسعه روحیه تصمیم‌گیری‌های مبتنی بر پژوهش، هیات امنای دانشگاه‌ها ضمن بازنگری شرایط و وظایف شوراهای تصمیم‌ساز سنتی، زمینه‌های قانونی ایجاد واحد دانشگاه پژوهی را فراهم نمایند تا، چنین واحدی به منزله واحد خوداندیشی، تحلیل‌گر سیاست‌ها و هوش سازمانی در دانشگاه‌های کشور ایجاد شود. از مهمترین زیرساخت‌های تحقق واحد دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌های کشور، بررسی جایگاه و چگونگی استقرار آن در تعامل با شوراهای تصمیم‌ساز و سطح عالی مدیریت دانشگاه است. نتایج این پژوهش می‌تواند در تعیین جایگاه و تدوین ابعاد فعالیت‌های دانشگاه پژوهی راهنما باشد.

منابع

۱. ساکتی، پرویز (۱۳۸۴). معرفی دانشگاه پژوهی، موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی، پنجاه و دومین نشست روسای دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی کشور.
۲. فراستخواه مقصود، (۱۳۸۹) دانشگاه و آموزش عالی، منظرهای جهانی و مسئله‌های ایرانی، تهران، انتشارات، نشرنی.
۳. مرجائی، سید هادی (۱۳۹۵). امکان سنجی راه اندازی دفاتر دانشگاه پژوهی در دانشگاه‌ها. طرح پژوهشی موسسه پژوهش و برنامه‌ریزی آموزش عالی
۴. مظفری، گشتاسب (۱۳۹۵). طراحی و ارائه الگوی پاسخگویی دانشگاهی. رساله دکترای دانشگاه شهید بهشتی
۵. یمنی، دوزی سرخابی، محمد (۱۳۹۱). کیفیت در آموزش عالی. تهران: انتشارات سمت
۶. Altbach, p., & Kelly, D.H. (1985). *Higher education in international perspective*. London: Mansell (pp.3-10).
۷. Borden, V. M., Calderon, A, Fourie, N, Leporie, B., & Bonaccorsi, A. (2013). *Challenges in developing data collection systems in a rapidly evolving higher education environment*. New Directions for Institutional Research, 2013(157), 39-58.
۸. Coughlin, Mary Ann & Joseph Hoey & Marsha Hirano-Nakanishi (2009) *Sector differences in the role of institutional research in informing decision making and governance in higher education Asia Pacific Educ. Rev.* (2009) 10:69-81
۹. Calderon, A. (2011, June). *challenges and paradigms for institutional research in a globalized higher education system*. Keynote address, Fourth Conference of U.K. and Ireland Institutional Research. London, England.
۱۰. Dressel, P. L. (1981). *The shaping of institutional research and planning*. Research in Higher Education, 14(3), 229-258
۱۱. Dodd, A. H. (2004). *Accreditation as a catalyst for institutional effectiveness*, In M.J. Dooris, J. M. Kelly, & J. F. Trainer (Eds). *Successful Strategic Planning* (pp.13-25). New Direction for Institutional Research, No. 123. San Francisco: Jossey-Bass
۱۲. Ewell, p.T. (1989). *Information for decision: What, s the use?* In P. T. Ewell(Ed). *Enhancing Information use in decision*. (pp. 7-19). New direction for). Institutional Research, 64. Sanfrisco: Jossey-Bass.
۱۳. Feeren, A. S., & Aylesworth, M. S. (2001). *Using qualitaive and quantitative information in academic decisions*. In R.D. Howard & K.W. Borland (Eds), *Balancing qualitative and quantitative information for effective decision support* (pp. 67-83). New Directions for institutional research, 112. San Francisco: Jossey -Bass.
۱۴. Fincher, C. (1985). *The art and science of institutional research*. In Marvin W. peterson and Mary Corcoran (Eds), *In institutional research in transition* (pp.17-38). New Directions for institutional research, 46. San Francisco: Jossey -Bass

۱۵. Hutcheson, P., & Kidder, D.(2011). *The national interest: the College and university in the United States in the post – world War// era*. InJ. C. Smart & M. B. Paulsen (Eds.) Higher education: Handbook of theory and research (vol.26, 221-۲۶۴).
۱۶. Johnson, R. B. (1998).*Toward a theoretical model of evaluation utilization, Evaluation and program planning*, 21, 93-110.
۱۷. Lindquist, S. B. (1999). *A profile of institutional research from AIR national membership surveys*. In J. F. Volkwein (Ed.), *What is institutional research all about? A critical and comprehensive assessment of the profession* (pp.41-50). New Direction for institutional research, 104. San Francisco: Jossey –Bass
۱۸. Lange, L, Saavedra, F. M., & Romano, j. (2013). *Institutional Research in Emerging Countries of Southem Africa, Latin America, and the Middle East and North Africa: Global Frameworks and Local practices*.New Directions for Institutional Research, No (157), 23-38.
۱۹. Limer, C., & Terkla, D. G. (2009) *Laying the foundation: institutional research office organization, staffing, and career development*. New Directions for Institutional Research, No (143), 43-58.
۲۰. Middaugh, M. F. (1990). *The nature and scope on institutional research*, InJ. B. Presley (Ed.).*Organizing effective institutional research offices* (pp.35-48) new Directions for Institutional Research, 66.San Francisco: Jossey-Boss.
۲۱. Neave, G. (2003). *Institutional research. Frome case study to Sterategic instrument*. In R, Begg (Ed.) *The dialogue between higher education research and practice* (pp.3-14).Houten, Netherlands: Springer.
۲۲. Olsen, Deborah (2000). "*Institutional Research*", New Directions for IR, N111, P.103-111, Jossey-Bass, a Wiley Company.
۲۳. Peterson, Marvin W. (1999). "*The Role of institutional research; from Improvement to Redesign*", New Direction for IR, NO, 104, p.83-103, US: Jossey –Bass Publishers.
۲۴. Reichard, D. J. (1982) *the practice of institutional research: Toward an operational definition*. A paper presented at the 22nd Annual Forum of the Association for institutional research. Denver, CO, May 16-19.
۲۵. Sheeham, B.S. (1980).*Developing effective information system*, In P. Jedmamus, M.Peterson, & Association (Eds), *improving academic management; A handbook of planning and institutional research* (pp.510-538). San Francisco: Jossey –Bass.
۲۶. Seybert, Jfferey A. (1991). *The Role of Institutional Research in College management*. School Organisation, vol, No. 2:231-239.
۲۷. Schmidtlein, F. (1985). *Changing governance and management strategies*. In M. W. Peterson and M.E. Corcoran (Eds.) *institutional research In Transtion* (pp.59-79).New Direction for Institutional Research46. San Francisco: Jossey –Bass.
۲۸. Taylor, J., Hanlon, M., & yorke, M.(2014). *The evolution and practice of institutional research*. New Directions for institutional research, No: (157), 59-75.
۲۹. Terenzini, Patrik (2012) "*On the Nature of Institutional Research*"*Revisited: plus ca change.....?*Research in Higher Education, March 2013,Volume 54,Issue 2,pp 137-۱۴۸

۳۰. Volkwein, J. Fredericks (2008)*The Foundations and Evolution of Institutional Research*, N.141, P.5-20
۳۱. Webber, Karen L. (2012) *'The Role of Institutional Research in a High Profile Study of Undergraduate Research in Higher Education*, Vol.53, Issue, 7, pp.695 -716.
۳۲. Whitchurch, C. (2008)*Shifting identities and blurring boundaries :The emergence of third space professionals in UK higher education*. Hagher Education Quarterly, 62(4), ۳۷۷-۳۹۶.

وبگاه دانشگاه‌های مورد مطالعه:

Arkansas university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: [http:// www.oir.uark.edu](http://www.oir.uark.edu)

California San Francisco university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: [https:// www oir.ucsf.edu/](https://www.oir.ucsf.edu/)

Colorado university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: <http://www.ir.colostate.edu>

Florida university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from:<http://www.ufl.edu/>

Georgiahttp university.office of institutional research.[online] 2015; Avaiablel from:[http // www.oir.uga.edu/](http://www.oir.uga.edu/)

Harvard university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: [http:// www.oir.harvard.edu/](http://www.oir.harvard.edu/)

Iowa State university.office of institutional research, [online] 2015; Avaiablel from: [http // http://www.ir.iastate.edu](http://www.ir.iastate.edu)

Kentucky university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: <http://www.uky.edu/IRPE/>

Massachosetts Amherst university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: <http://www.umass.edu/oir>

Notre Dame University.office of institutional research, [Online] 2015; Avai ablel from:[https://www.nd.edu.](https://www.nd.edu/)

New york university.office of institutional research. [Online] 2015; Avai ablel from: <https://www.nyu.edu/ir/>

South Carolina university.office of institutional research, [Online] 2015; Avai ablel from: [http:// www ipr.sc.edu](http://www.ipr.sc.edu)

Texas at Austin university.office of institutional research, [online] 2015; Avaiablel from: [http // www.utexas.edu](http://www.utexas.edu)

Tuskegee university.office of institutional research, [Online] 2015; Avai ablel from:<http://www.tuskegee.edu/>

West Chester university.office of institutional research, [Online] 2015; Avai ablel from: <https://www.cupa.edu/infoservices/oir>

Wellesley university.office of institutional research, [online] 2015; Avai ablel from: <http://www.wellesley.edu/oir>